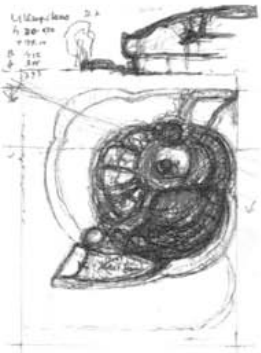

Arkkitehtitoimisto
Lasse Kosunen Oy
Aleksis Kiven katu 11B
33100 Tampere
puh 03-260 2900
fax 03-260 2999
ark-kosunen.com

TAMPEREEN PÄÄKIRJASTO METSO / RAKENNUSINVENTOINTI

SISÄLLYSLUETTELO

1. Rakennushistoria
 - Suunnittelukilpailu
 - Toteutus
 - Myöhemmät muutokset ja muutostarpeet
2. Rakennushistoriallinen arvo
 - Asema Pietilän tuotannossa
 - Kansainvälinen ja paikallinen arvo
3. Rakennuksen nykytilanne ja muutospaineet
4. Näkökulmia rakennussuojelulliseen lähestymistapaan
 - Arvomääritelmät, arvojen yhteenveto
 - Muutosmallit ja keskeiset yleiset tavoitteet
 - Rakennuksen eri osien luonne-erot
5. Tilaluokitukset
 - Tilaluokka 1
 - Tilaluokka 2
 - Tilaluokka 3
 - Tilaluokka 4
6. Rakennusosakohtainen lähestymistapa
 - Ulkoalueet
 - Julkisivut
 - Ikkunat ja ovet detaljeineen
 - Yksittäiset rakennusosat
 - Lattiat, seinät, katot yms. pintamateriaalit
 - Valaisimet ja muu armatuuri
 - Kiintokalusteet ja irtokalusteet
7. Yhteenveto

Kannen piirustukset: Reima Pietilän luonnoksia (kirjasta Malcolm Quantrill: Reima Pietilä) kustantaja Otava 1984

Kannen valokuva: Tampereen kaupunki

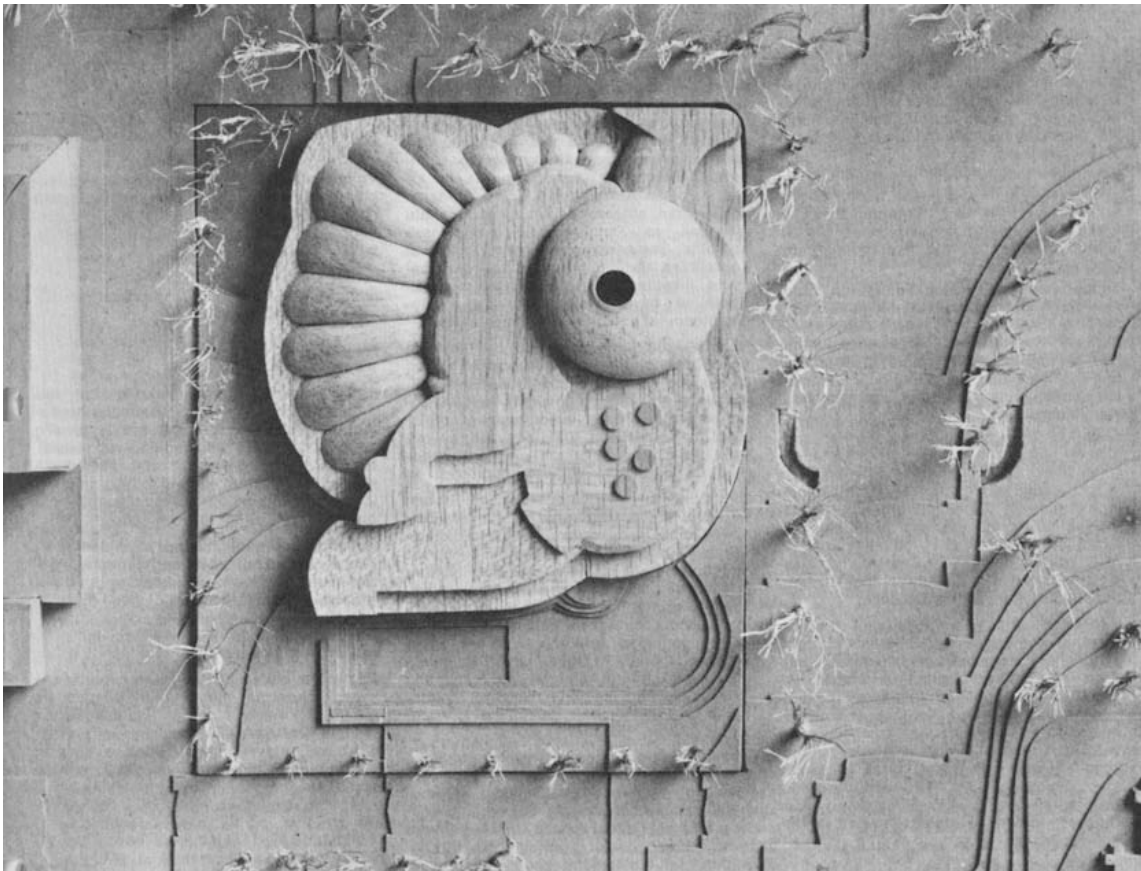
Muuta valokuvat: Lasse Kosunen

1. Rakennushistoria

Suunnittelukilpailu ja toteutus

Tampereen ensimmäinen pääkirjasto rakennettiin Tammerkosken varteen 1925 (Jussi ja Toivo Paatela). Monitoimitaloksi suunniteltu kiinteistö täyttyi jo 1960-luvulla kirjasto-toiminnalla ja tarve uudelle pääkirjastolle oli suuri.

Uudesta pääkirjastosta järjestettiin yleinen arkkitehtikilpailu 1978. Kilpailuun jätettiin 120 ehdotusta. Voittajaksi valikoitui Raili ja Reima Pietilän ehdotus ”Soidinkuvat”. Orgaanisella muotokielellään se poikkesi täysin vallalla olevasta arkkitehtuurin linjasta. Ajan hengelle, strukturalismille, oli tyyppillistä suorakulmaisuus ja tiukka pitäytyminen moduuliverkon rytmissä.

Kuva 1. Kilpailuehdotuksen pienoismalli

Toteutussuunnittelu aloitettiin heti ja rakentamaan päästiin 1983. Rakennusurakka tehtiin kaupungin omana työnä ja kirjasto avattiin yleisölle 1986. Rakennus sai nimekseen Metso.

Rakennus on pääosin paikalla rakennettu ja teräsbetonirunkoinen. Julkisivujen päämateriaaleina ovat graniitti ja kupari. Kupariverhous jatkuu rakennuksen orgaanisilla räystäsalueilla. Graniittia on julkisivun ohella käytetty osin myös tontin piharakenteissa ja rajaavissa aidoissa. Pääosa piharakenteista on teräsbetonia.

Kuva 2. Pääsisäänkäynti

Kuva 3. Näkymä pääsalista, tilaluokka 1

Toiminnallinen historia

Metso on toiminut hyvin kirjastona ja siinä on vuosikymmenien aikana tehty hyvin vähän muutoksia. Kirjastotoiminnan ohella rakennuksessa on toimii mm. Muumilaakso ja Kivimuseo. Rakennus on tilajärjestelyiltään lähes alkuperäisessä asussaan. Muutokset ovat olleet pääosin toimintoihin ja irtokalusteisiin liittyviä.

2. Toiminnalliset muutostarpeet

Kirjastotoiminnan luonne on muuttunut voimakkaasti. Kirjojen suhteellinen osuus lainattavasta materiaalista on vähentynyt. Lainaus- ja palautustoiminnan automatisointi tuo tilallisia muospaineita. Kirjastotoiminnan laajentumisen ja toimintojen monipuolistumisen aiheuttamat muutospainet näkyvät selvästi taustatiloissa. Tilat ovat ahtaat, epätarkoituksenmukaiset ja monilta osin toimimattomat. Yleisötiloissa on vastaavasti pakoitelleen ahtautta ja toisaalla ylimääräistä väljyyttä ja käyttöä vailla olevaa tilaa.

Kirjasto on muuttunut tietokeskukseksi, joka on kaupunkilaisten julkinen olohuone. Vanhan kirjastotalon vieressä oleva lehtienlukusali on tarkoitus siirtää pääkirjaston yhteyteen. Muutos luo väistämättä myös fyysisiä muospaineita, jotka joudutaan sopeuttamaan arvotilaukukseen.

Tilojen käyttötarkoituksen muutokset johtavat väistämättä myös muutostarpeisiin valaistuksen yms. teknisten järjestelmien osalta. Tekniset järjestelmät joudutaan jossain vaiheessa uudistamaan kokonaisuudessaan. Tässä yhteydessä joudutaan ottamaan kantaa nykymääräysten soveltamiseen vanhassa rakennuksessa. Lähtökohdaksi otetaan että tilaluokissa 1 ja 2 ei tekniikan uudistaminen muuta sisätilan yleisilmettä.

Kuva 4. Näkymä nuorten osastolta, tilaluokka 1

3. Rakennushistoriallinen arvo

Tampereelle on rakentunut poikkeuksellisen monta Pietilöiden kohdetta. Metsoa voi pitää yhtenä heidän myöhäiskautensa päätöistä Intian suurlähetystön ja tasavallan presidentin virka-asunnon Mäntyniemen ohella.

Metso on rakentunut osaksi Tampereen identiteettiä ja sen paikallinen merkitys on suuri. Rakennuksella on myös kansainvälistä merkitystä. Se on Tuomiokirkon ja Kalevan kirkon ohella niitä harvoja rakennuksia, joilla on kansainvälistä tunnettavuutta.

Rakennus on kokonaistaideteos, jossa kaikki yksityiskohdat on harkittu tarkoin. Kansallisella tasolla se kuuluu henkisesti tulevaisuudessa rakennussuojelulailla suojeltaviin kohteisiin. Tämän seikan tiedostaminen on tärkeää muutostöiden lähtökohtia pohdittaessa.

4. Näkökulmia rakennussuojelulliseen lähestymistapaan

Muutostöitä ja toimenpiteitä suunniteltaessa ei rakennus ole täysin monoliittinen kokonaisuus. Tilojen ominaisuudet ja hierarkia vaihtelevat sijainnin ja käyttötarkoituksen mukaan. Keskeisissä tiloissa tarjoaa nykyinen alkuperäisyysaste poikkeuksellisen hyvät lähtökohdat kohteen arvojen ylläpitämiselle. Sekundäärisemmät tilat tarjoavat mahdollisuuden luoda uusia positiivisia ominaisuuksia rakennukseen. Huonekohtaisesti ja tilasarjoittain tulee miettiä olemassa olevia laadullisia ominaisuuksia ja suhteuttaa ne muutostarpeisiin.

Arvokkaimmissa tiloissa toimitaan restauroivalla periaatteella. Korjaus- ja muutostyöt tehdään niin että rakennuksen aitous ja tunnelmallisuus säilyvät. Tunnemallisuus syntyy osin siitä että aika ja käyttö näkyvät kiinteistössä. Hyväksytään patina ja pienet kuluneisuudet. Jopa vähäinen toimimattomuus voi olla osa talon karaktääriä. Todellisiin toiminnallisiin ongelmiin on luonnollisesti puututtava.

Kuva 5. Näkymä pääsalista, tilaluokka 1

Vähempiarvoiset muutoksia sietävät tilat ovat kirjaston toiminnallisen kehittämisen henkireikä. Tiloissa voidaan tehdä radikaalejakin muutoksia ja luoda rakennukselle uusia arvoja. Tilasarjoja voidaan kehittää modernisti niin, että ne muodostavat selkeän oman ajallisen kerrostumansa rakennuksen historiassa. Rakennuksen luonteelle voisi olla eduksi että alkuperäisessä asussa olevat ja kokonaan uudistetut tilat ovat selvästi "luettavissa" kokonaisuudessa.

Rakennus on ryhmitelty tilojensa puolesta neljään eri tilaluokkaan, joiden suojelutavoitteet ja muutoksensietokyky on erilainen.

Kuva 6. Kirjavarasto, tilaluokka 4

5. Tilaluokitukset

Tilaluokka 1 Säilyttävä korjaus jossa muutokset tehdään tilojen ehdoilla.

Tilat: Keskeiset sisätilat. Sisäntuloaula, pääaula, lainaussalit, kahvila ja luentosalit, pääpörrashuone. Rakennuksen julkisivut ja piharakenteet. Tilat muodostavat rakennuksen sisäarkkitehtuurin keskeisen tilasarjan. Tilat muodostavat kokonaistaideteoksen jossa kaikki yksityiskohdat ovat yksilöllisesti suunniteltuja.

Tavoitteet: Alkuperäisten tilamuotojen, materiaalien ja yksityiskohtien säilyttäminen. Välttämättömät muutokset mahdollisia.

Toimenpiteet:

- välttämättömät muutokset ja uudistukset tehdään tiloihin sopeuttaen
- säilytetään kattopintojen ja laskettujen kattojen yksityiskohdat ja täydennetään niitä tarpeen mukaan
- jos valaistusta ja tekniikkaa uudistetaan integroidaan se kokonaisarkkitehtuuriin ja nykyiseen alakattomaailmaan vanhaa mallia soveltaen
- säilytetään tai uusitaan tarvittaessa vanhan mallin mukaan rakennusosia
- hyväksytään ajan patina ja kohtuullinen kuluneisuus
- korostetaan alkuperäisyyden merkitystä; annetaan ajan ja ikääntymisen näkyä tiloissa
- uudet kalusteet tehdään vanhojen mallin mukaan ja niiden periaatteita soveltaen
- säilytetään alkuperäinen värimaailma

Kuva 7. Pääaula, tilaluokka 1

Tilaluokka 2 Säilyttävä korjaus jossa muutokset mahdollisia.

Tilat: Keskeisiin sisätiloihin liittyvät aputilat. Toimistot, vahtimestarin tilat yms. Päätiloja tukevia ja niihin välittömästi liittyviä aputiloja joissa yksityiskohtat noudattelevat päätilojen detaljeja. Tilat ovat luonteeltaan pienempiä ja hieman sokkeloisia. Tilajakoa voidaan muunnella kun huomioidaan detaljit ja tilojen luonne.

Tavoitteet: Alkuperäisten materiaalien ja yksityiskohtien säilyttäminen. Hyväksytään voimakkaampia muutoksia tiloissa.

Toimenpiteet:

- muutokset ja uudistukset tehdään tiloihin sopeuttaen
- kalusteiden ja varusteiden osalta voidaan tehdä uusimisia. Selvitetään voidaan-ko kalustusta muuttaa ja täydentää vanhojen detaljien hengessä. Toimistotiloissa voidaan käyttää modernia toimistokalustusta tilojen väriskaala huomioiden
- säilytetään kattopintojen ja laskettujen kattojen yksityiskohtia ja modifioidaan niitä tarpeen mukaan
- jos valaistusta ja tekniikkaa uudistetaan integroidaan se kokonaisarkkitehtuurin ja nykyiseen alakattomaailmaan vanhaa mallia soveltaen. valaisinten sijaintia ja määrää voidaan muuttaa kattopinnoissa
- korostetaan alkuperäisyyden merkitystä; annetaan ajan ja ikääntymisen näkyä tiloissa
- säilytetään alkuperäinen värimaailma

Kuva 8. Pääsaliin rajautuvaa työtilaa, tilaluokka 2

Tilaluokka 3 Tilat joissa voidaan tehdä voimakkaampia muutoksia

Tilat: Muumimuseon ja kivimuseon tilat, toimistojen tukitilat, saniteettitilat

Tavoitteet: Rakennuksen "neutraali"-tilaa jossa voidaan luoda uusia arvoja myös kontrastoivalla lähestymistavalla. Tilat on tehty muuntuviin ennalta määrittämättömiin käytöihin. Niissä on vähän tai ei lainkaan tilaluokissa 1 ja 2 esiintyviä yksilöllisiä detaljeja. Tilaluokkaan kuuluu myös vähäisessä määrin tilaluokan 2 tyyppisiä tiloja joilla ei ole suurempaa merkitystä rakennuksen arkkitehtuurikokonaisuudessa.

Toimenpiteet:

- Vapaasti muokattavaa perustilaa, jossa voidaan tehdä kontrastoiviakin ratkaisuja. Tilarakennetta voidaan muokata ja avata.
- Tiloissa on mahdollista tehdä rakennuksen muun statuksen tasoista modernia arkkitehtuuria, joka kytkeytyy omana ajallisena kerrostumanaan rakennuksen toiminnalliseen historiaan
- Luodaan ensisijaisesti uutta oman aikakauden ratkaisua eikä "matkita" Pietilän yksilöllistä arkkitehtuuria. Näköisarkkitehtuurin lisääminen tilakokonaisuuteen hämärtää alkuperäisen rakenteen ja ratkaisun hahmottamista
- Värimaailma ja laskettujen kattojen yms. yksityiskohta voivat olla modernia korkealuokkaista arkkitehtuuria

Kuva 9. Muumilaakso, tilaluokka 3

Tilaluokka 4 Tilat joissa muutosten vapausaste on suuri

Tilat: Kirjavarastot yms. taustatilat kahvion keittiö, sos.tilat, toimistojen sekundääriset taustatilat

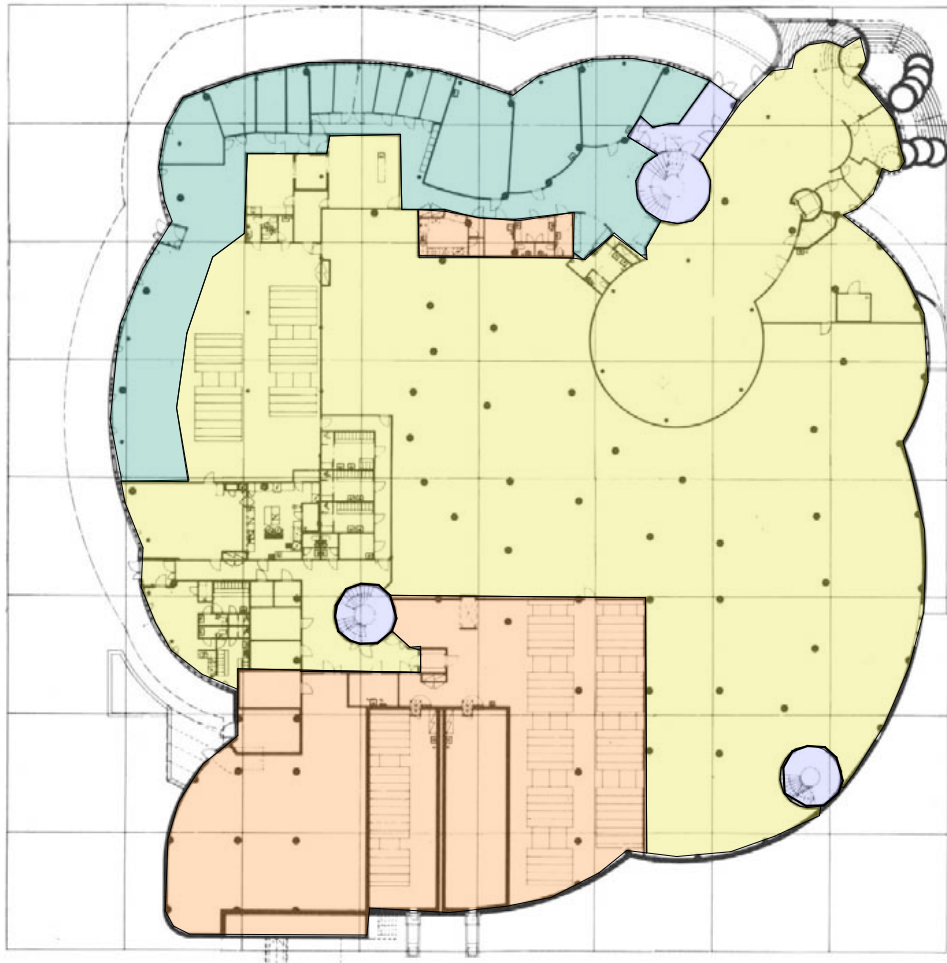
Tavoitteet: Tilat ovat yleispätevää "raakatilaa" joiden rooli on ollut rakennuksen päätoimintojen huolto- ja tukitiloina toimiminen. Tiloja voidaan vapaasti muokata ja luoda uusia arvoja ja arjen ratkaisuja. Taustatiloja voimakkaammalla kehittämisellä voidaan pienentää päätilojen muutospaineita.

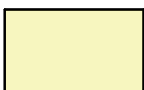

Toimenpiteet:

- laaja vapausaste jossa toiminnallisin ratkaisuin tuetaan tärkeimpien tilasarjojen säilymistä muutospaineiden keskellä

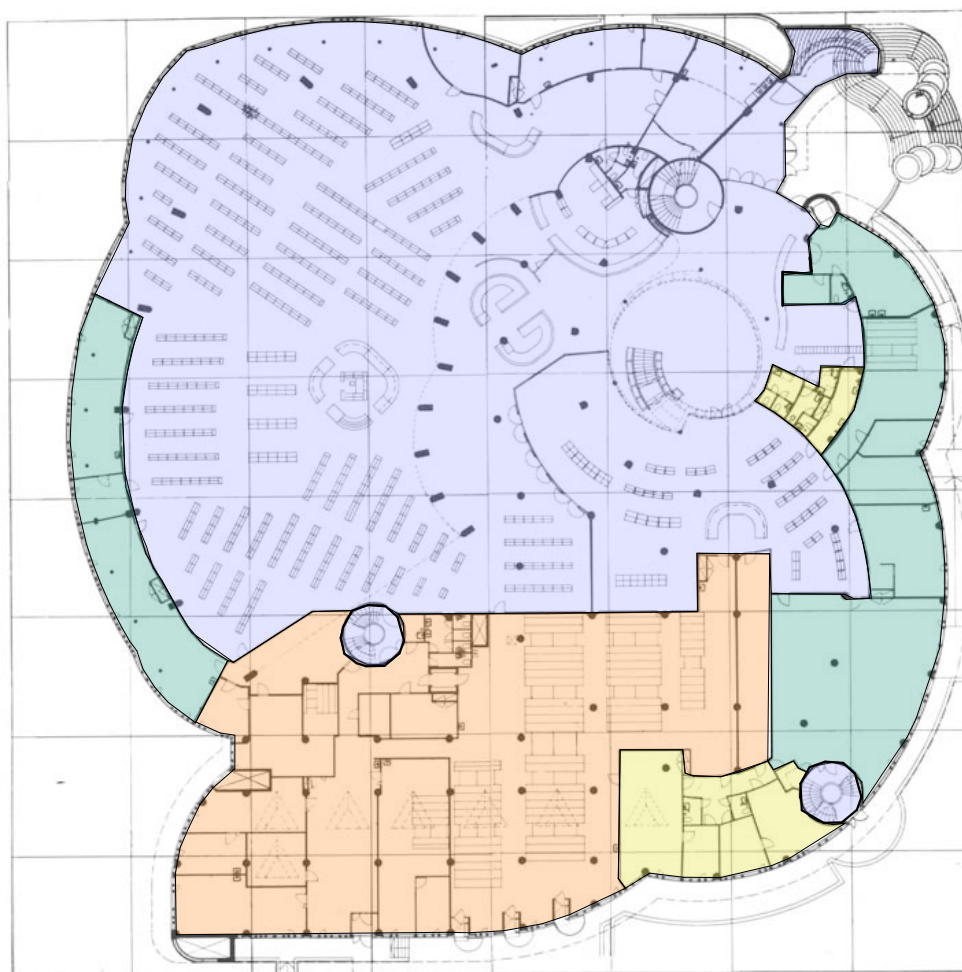

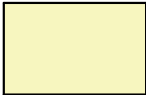

Kuva 10. Varasto, pohjakerros, tilaluokka 4

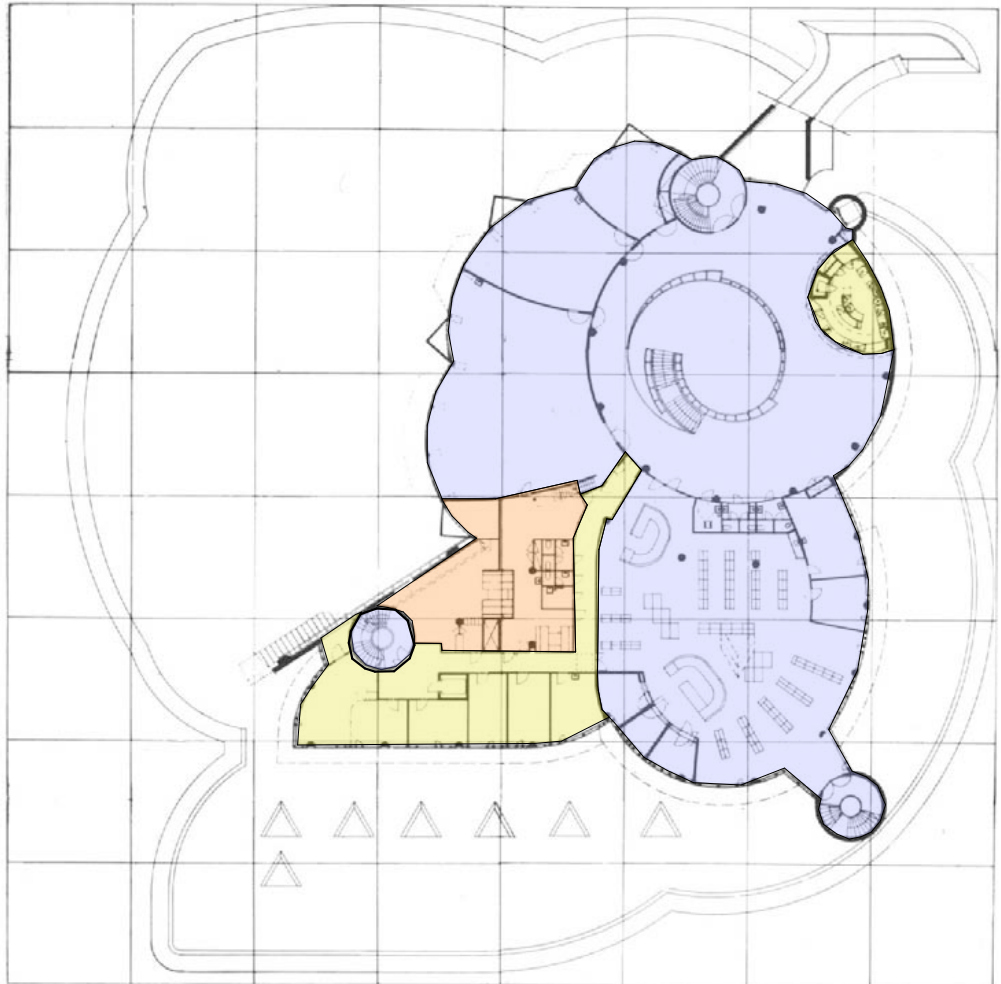
	TILALUOKKA 1, säilyttävä korjaus
	TILALUOKKA 2, säilyttävä korjaus,
muutokset mahdollisia
	TILALUOKKA 3, suurehko vapausaste
	TILALUOKKA 4, suuri vapausaste

Kuva 11. Tilaluokitukset POHJAKERROS

	TILALUOKKA 1, säilyttävä korjaus
	TILALUOKKA 2, säilyttävä korjaus, muutokset mahdollisia
	TILALUOKKA 3, suurehko vapausaste
	TILALUOKKA 4, suuri vapausaste

Kuva 12. Tilaluokitukset PÄÄKERROS

	TILALUOKKA 1, säilyttävä korjaus
	TILALUOKKA 2, säilyttävä korjaus,
muutokset mahdollisia
	TILALUOKKA 3, suurehko vapausaste
	TILALUOKKA 4, suuri vapausaste

Kuva 13. Tilaluokitukset TOINEN KERROS

6. Rakennusosakohtainen lähestymistapa

Ulkoalueet

Koko tontti on käsitelty arkkitehtonisena kokonaisuutena. Kirjasto alkaa suoraan tontin rajasta aitarakennelmina ja istutuksina joista varsinainen rakennus "kasvaa". Ulkotilojen luonne on viimeistely ja positiivisella tavalla patinoitunut. Huoltopihan puolella on rakenteissa paikkaitavaa. Kaikki muutokset tehdään kokonaisuuteen alistaen.

Kuva 14. Ulkokuva

Kuva 15. Ulkokuva

Julkisivut, ulkoikkunat ja ulko-ovet

Julkisivut ovat alkuperäisessä asussaan eikä niihin kohdistu laajempia muutostarpeita. Oviympäristöjen yms. korjauksissa pitäydytään alkuperäiseen ulkonäköön ja yksityiskohtiin. Pyritään välttämään toimenpiteitä. Tarpeen vaatiessa tehdään täydennykset ja muutokset samoilla detaljeilla. Ikkunat on räätälöity rakennukseen ja ne säilytetään.

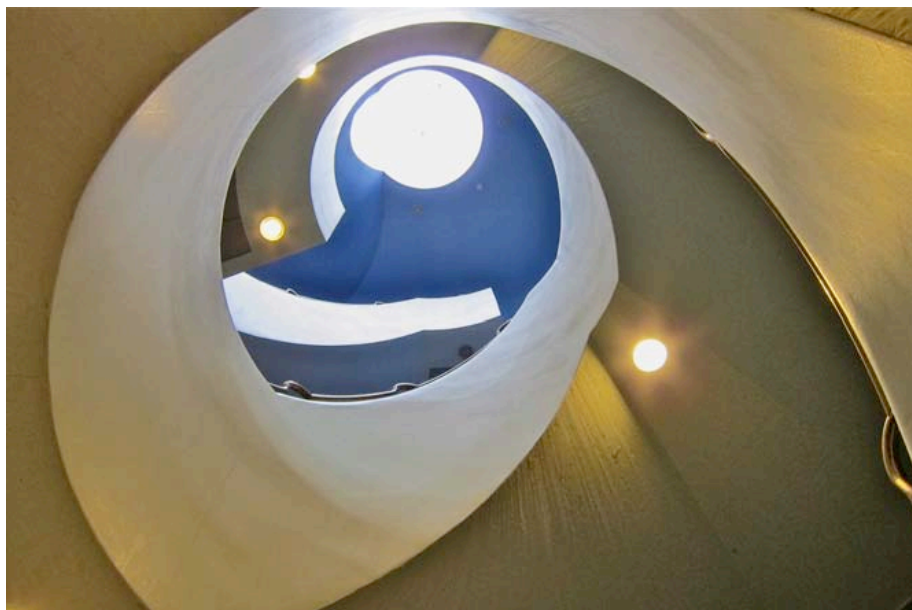
Kuva 16. Pääsisäänkäynnin ovi- ja ikkunarakenteita

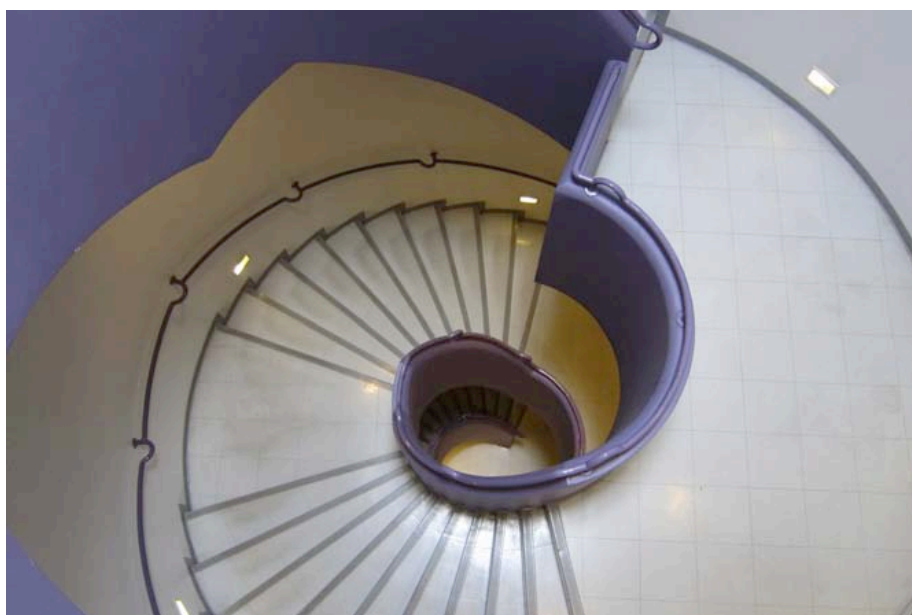
Kuva 17. Pääsalin säilytettäviä ikkunarakenteita

Porrashuoneet

Rakennuksessa on kolme porrashuonetta, joilla on voimakas karaktääri. Paikalla vale-
tut porrassyöksyt umpikaiteinen muodostavat vahvan plastisen sommitelman. Por-
rashuoneissa tulee välttää turhia muutoksia.

Kuva 18. pääporrashuone, Tilaluokka 1

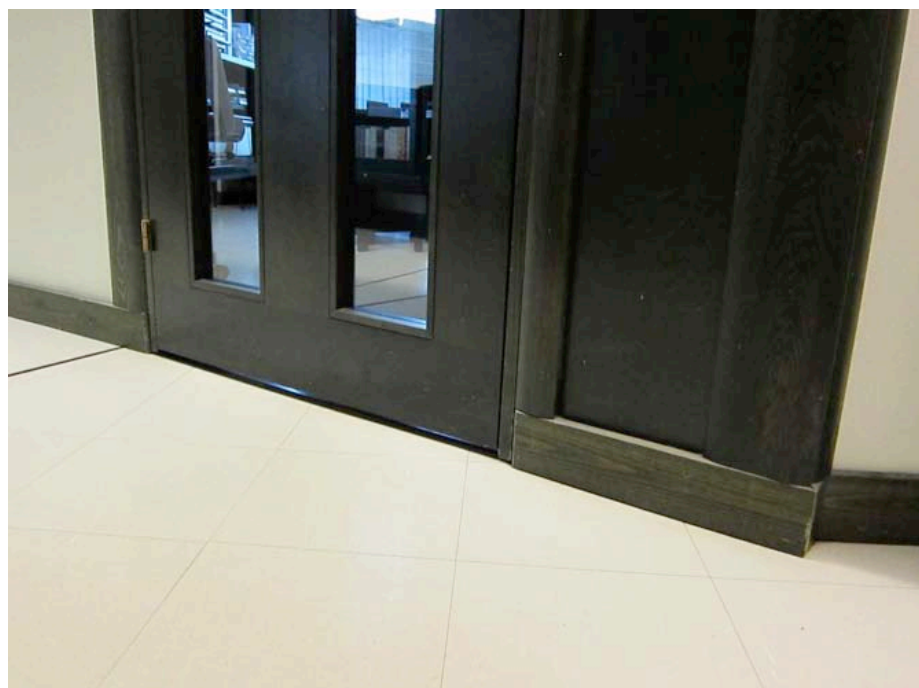
kuva 19. Sivuporrashuone

Sisäikkunat, lasiseinät ja ovet detaljeineen

Sisätilojen ovet, lasiseinät listoituksineen yms. on suunniteltu kohteeseen. Tilaluokissa 1 ja 2 tehdään muutokset ja täydennykset vastaavilla detaljeilla. Muutosalueilla voidaan kierrättää ja hyödyntää vapautuvia rakennusosia. Tilavyöhykkeillä 3 ja 4 voidaan käyttää vapaampaa harkintaa. Eri vyöhykkeiden rajapinnoilla on alkuperäiseen ilmeen säilyttävä tiloista 1 ja 2 katsottaessa.

Kuva 20. Lasiseinädetaljeja 2.kerros

Kuva 21. Liittymädetaljeja 1. kerros

Sisäkattopinnot

Kattopinnot muodostavat sisätiloissa vahvan aiheen. Ne jakautuvat sileisiin paikalla valettuihin betonikattoihin ja laskettuihin kattoihin. Lasketut katot ovat pääosin alumiinisälekattoja, joista suurin osa on räätälöity kohteeseen. Betonikatoissa on tekniset järjestelmät minimoitu. Kattopinnot ovat muodoltaan orgaanisia ja valkoiseksi maalattuja. Tilaluokissa 1 ja 2 on näissä kattopinnoissa vältettävä näkyviin jääviä teknisiä asennuksia.

Tilaluokissa 1 ja 2 sälekatot säilytetään niin laajasti kuin mahdollista. Muutoksissa käytetään vastaavia tuotteita. Valaisimet ja iv-elimet integroidaan kattojärjestelmiin vanhaan malliin. Mahdollinen lisävalaistustarve ratkaistaan ensisijaisesti lattia- ja kalustevalaisimin. Tilaluokissa 3 ja 4 voidaan kattopintojen osalta toimia vapaammin.

Kuvat 21 ja 22. Integroituja järjestelmiä

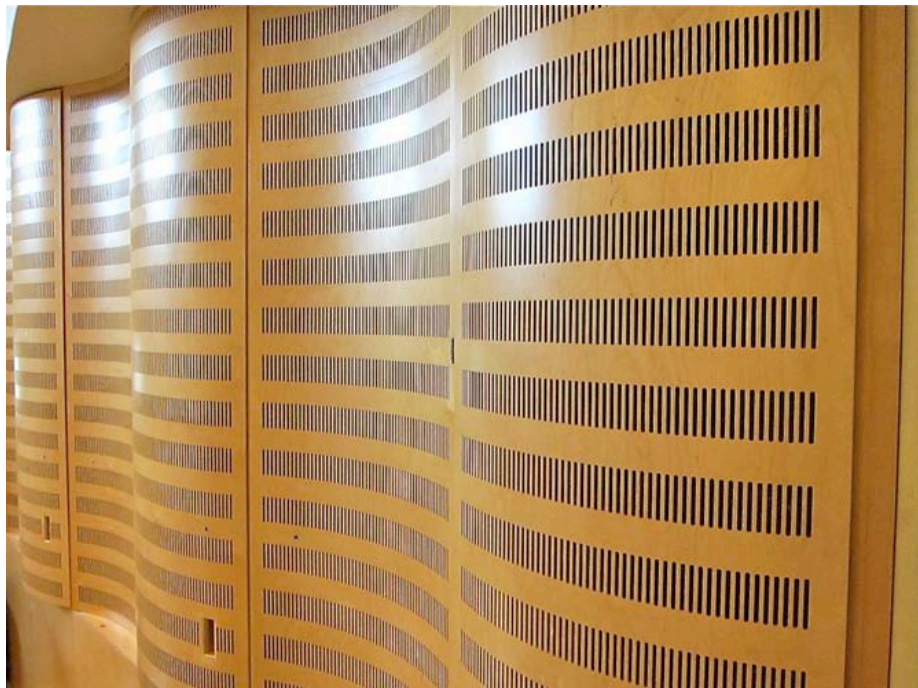

Seinät

Seinät ovat pääosin maalattuja ja värimaailma on pääosin valkoinen. Kevyissä väliseinissä esiintyy myös vaaleaksi ja tummaksi petsattua puuta ja viilua. Värimaailma säilytetään tilaluokissa 1 ja 2. Tilaluokissa 3 ja 4 on mahdollista siirtyä poikkeavaan väriskaalaan jos se tukee kokonaisratkaisua. Vaihtuvien värimaailmojen tulee olla tilallisesti selkeärajaisia. Wc-tiloissa on yksivärisen laatoituksen ohella käytetty raitakuvioista laattaa, jota ei enää valmisteta. Pyritään säilyttämään ainakin osassa wc-tiloja alkuperäinen laatoitus. Luentosalien seinissä käytetyt akustiset verhoukset säilytetään.

Kuva 22. Pienen luentosalin akustinen seinärakenne

Kuva 23. Suuren luentosalin muunneltava akustinen verhoukset

Lattiat

Yleisötiloissa on pääosin käytetty harmaata graniittia sekä keraamista puristelaattaa, luentosaleissa koivuparketti. Taustatiloissa pääasiallinen lattiamateriaali on vaalea kvartzivinyylilaatta. Wc-tiloissa pääosin vaalea muovimatto.

Yleisötiloissa (tilaluokka 1) ei lattiamateriaalin muutostarvetta ole. Tilaluokassa 2 noudatetaan pinnoitteiden osalta alkuperäisiä lähtökohtia. Tilaluokissa 3 ja 4 voidaan materiaalien suhteen toimia vapaammin.

Valaisimet ja iv-elimet

Valaisimet ja tekniset järjestelmät ovat pääosin suunniteltu yksilöllisesti tähän kohteeseen kohteeseen. Kaatovalaisimet on integroitu rakenteisiin niin sisä- kuin ulkotiloissa.

Tilaluokissa 1 ja 2 pyritään vanhat valaisimet yksityiskohtineen säilyttämään ja tarvittaessa kunnostamaan. Lisävalaistus kaluste- ja lattiavalaisimin.

Tilaluokkien 1 ja 2 ilmanvaihto pyritään hoitamaan nykyisillä reiteillä ja hajottimilla tilojen ulkonäköä muuttamatta.

Kuva 24. Kahvilan valaisin

Kuva 25. Kahvilan lattiavalaisin

Kiintokalusteet ja irtokalusteet

Kirjaston kalusteet on suunniteltu kohteeseen ja ne ovat osa sen arkkitehtuuria. Tilaluokissa 1 ja 2 hyödynnetään olemassa olevia kalusteita mahdollisimman pitkälle. Tilaluokassa 1 tehdään täydentävät kalusteet vanhan mallin mukaan (uusissa kiintokalusteissa vanhoja detaljeja soveltaen). Toimistopöydät ja -tuolit valitaan moderneista malleistä työergonomia huomioiden.

Tilaluokissa 3 ja 4 voidaan käyttää myös moderneja kalustemalleja kauttaaltaan.

Kuvat 26-29. Rakennukseen suunniteltuja kalusteita

7. Yhteenveto

Tämä selvitys on laadittu Tampereen kaupungin Tilakeskuksen tilauksesta. Kirjastotalossa joudutaan lähivuosina tekemään korjaustöitä ja toiminnallisia muutoksia. Muutoksien luonne edellyttää kannan muodostamista säilyttämisen ja uudistamisen menetelytapoihin ja suojeluperiaatteisiin. Selvitys ottaa kantaa restaurointi- ja korjausperiaatteisiin. Tilat on selvityksessä jaettu neljään eri luokkaan muutoksensietoasteensa perusteella. Lisäksi otetaan kantaa yksittäisten rakennusosien käsittelyyn.

Kirjastolla on käytävissään poikkeuksellisen hieno rakennus, jonka ominaisuudet ovat hieman jääneet ajasta jälkeen. Kiinteistössä on vapautumassa muusta käytöstä tilaa. Yhdessä taustatilojen kehittämisen kanssa se luo mahdollisuuden vastata kirjasto toiminnan tulevaisuuden haasteisiin.

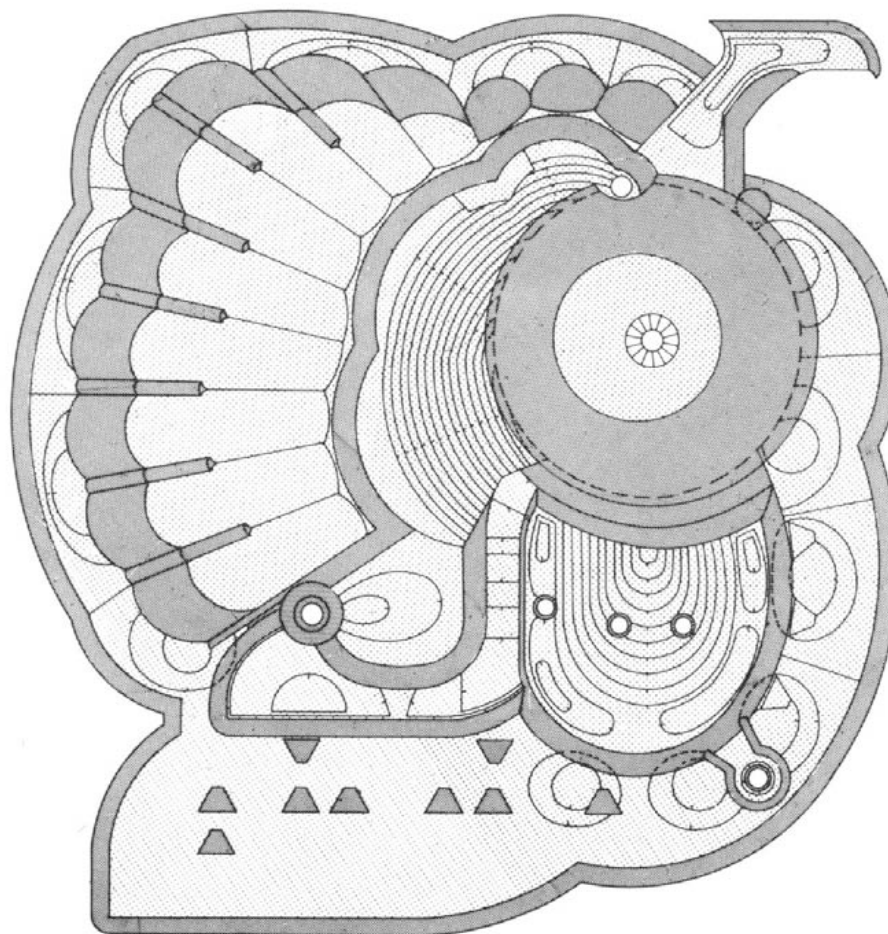
Muutostöiden suunnittelu edellyttää tahdikkautta ja tarkkuutta. Muutokset tehdään rakennuksen arvot ja ominaisuudet huomioiden. Hyvällä suunnittelulla takaa lopputuloksen, jossa kirjasto säilyttää asemansa osana kaupungin identiteettiä. Metsalla on edelleen edellytykset palvella kaupungin pääkirjastona vuosikymmeniä eteenpäin.

Tampereella 25.08.2010

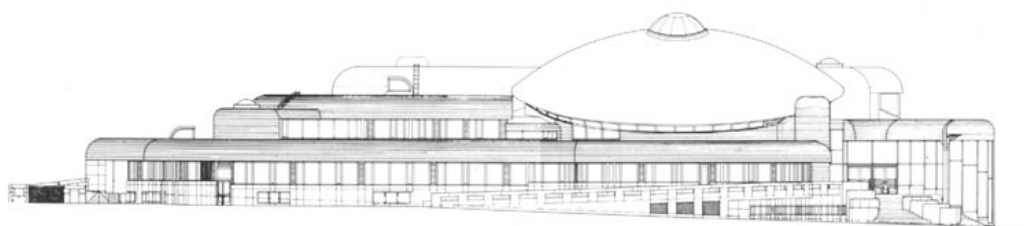
Lasse Kosunen
Arkkitehti SAFA

Kuva 30. Suuri luentosali, tilaluokka 1

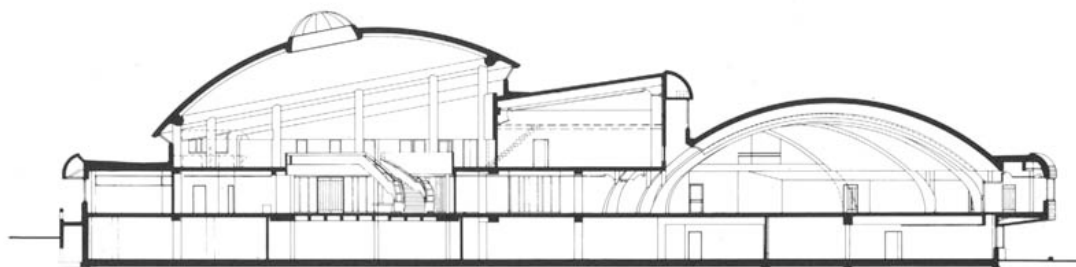

VESIKATTO

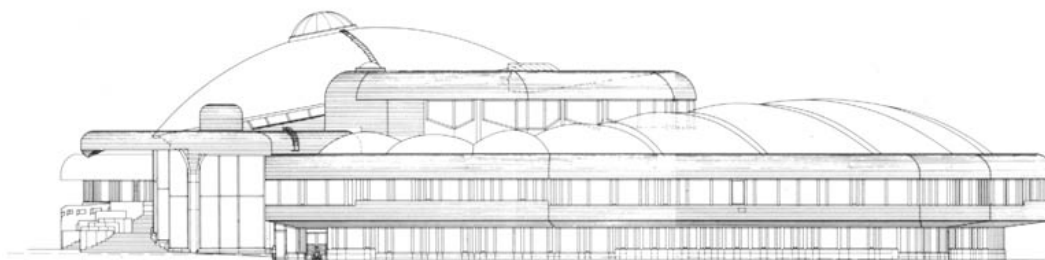

JULKISIVU PIRKANKADULLE

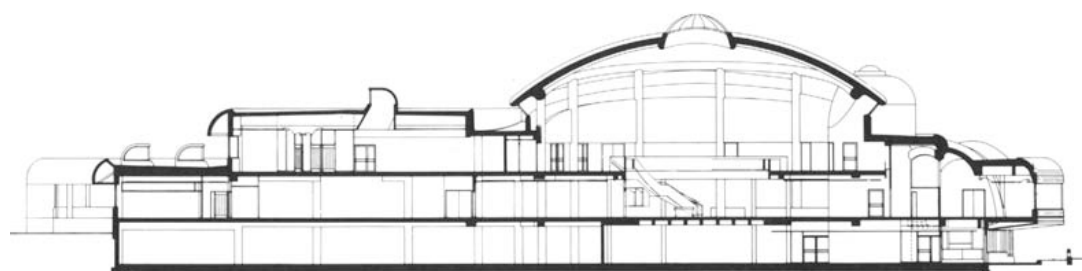
Kuvat 31 ja 32. Vesikattokuva ja julkisivu Pirkankadulle

LEIKKAUS A

JULKISIVU HÄMEENPUISTOON

LEIKKAUS B

Kuvat 33-35. Julkisivu Hämeenpuistoon ja leikkaukset A ja B

Lähteitä:

Arkkitehti-lehti 1/79 kilpailuliite: Tampereen kirjastotalon suunnittelukilpailu

Arkkitehti-lehti 2/87 : Tampereen pääkirjasto Metso / Raili ja Reima Pietilä

Malcolm Quantrill: Reima Pietilä / Otava 1987 ISBN 951-1-09143-3

Piirustusaineisto